

Religion & Livsfrågor

NR 2 • 2021

TEMA: FORSKNINGSCIRKLAR
I RELIGIONSDIDAKTIK

UTGES AV FÖRENINGEN LÄRARE I RELIGIONSKUNSKAP

TEMA *Forskningscirklar i religionsdidaktik*

- » "Gudagott" – ett moment om mat och identitet
- » Genom sig själv känner man andra och genom andra känner man sig själv
- » Som man ropar i skogen får man svar
- » Att förstå andra genom brevskrivande
- » Att tänka utifrån och inifrån som en hjälp att förstå det abstrakta

Att förstå andra genom brevskrivande

På en resursskola för elever i behov av särskilt stöd lades fokus på att förstå religiösa individer under arbetsområdet Nya religiösa rörelser. Det var en utmaning för både elever och lärare men avslutades med ett oväntat gott resultat.

MITT UTVECKLINGSPROJEKT HAR genomförts under arbetsområdet *Nya religiösa rörelser* i Religion 2. Min tidigare undervisning inom arbetsområdet har handlat till stor del om det som fascinerar mig mest med ämnet: slutna och destruktiva rörelser. Detta har gjorts för att skapa engagemang och intresse hos eleverna, vilket också haft önskad effekt. Frågor som ”varför går man med?”, ”hur kunde det hända?” och ”varför satte ingen stopp?” har diskuterats flitigt i klassrummet. Elevernas entusiasm har varit stor, men har det fått mig att reflektera över vad eleverna egentligen fått för uppfattning av nya religiösa rörelser.

Den litteratur som lyfts fram i forskningscirkeln pekar på att det inte är ovanligt att religionsundervisningen exotifierar religiösa traditioner och konsekvensen är att det kan skapa stereotypiska framställningar och befästa ett vi- och dom-tänkande. Karin K Flensner beskriver klassrum där den sekulära diskursen anses vara norm, medan religiöst liv med fasta och regelbundna ritualer bedöms vara irrationellt, ointelligent och fast i gammalmodiga värderingar. Robert Jackson argumenterar för att undervisningen kan fastna i förenklade beskrivningar av religioner som missar den mångfald som finns inom religioner. Med bakgrund i detta kommer mitt utvecklingsprojekt att syfta till att bryta stereotypiska framställningar av nyreligiösa rörelser och istället försöka gå in på djupet i människorna. Det vill säga skifta fokus från gruppen till individerna. Min förhoppning är att när eleverna ökar sin förståelse för individuella medlemmar i en rörelse möjliggörs ett mer öppet tänkande kring rörelser som vid en första anblick framstår som främmande.

MIN SKOLA

Jag arbetar på ett gymnasium som är en resursskola med två program: samhällsvetenskapsprogram (inriktning SAM) och individuellt alternativ (IMIND). Ungdomarna som blir antagna till skolan är i omfattande behov av särskilt stöd. På skolan finns elever med långvarig hemmasittarbakgrund

och/eller neuropsykiatriska funktionsvariationer (NPF) vilket genomsyrar vår verksamhets pedagogik. I klassrummet är tydlighet och struktur avgörande för att lyckas och vi erbjuder många specialanpassningar gällande bland annat klassrumsdesign, pauser, bildstöd, schema och lunchrutiner.

Det som utgör en utmaning i religionsämnet är elevernas förmåga till ”Theory of Mind”, det vill säga individens kapacitet till inlevelse- och föreställningsförmåga, eller enkelt beskrivet, att se sig själv utifrån och andra inifrån. En vanlig missuppfattning är att människor med neuropsykiatriska funktionsvariationer saknar empati, men det handlar snarare om varierad förmåga att tolka avsikter och förstå andras känslor.

FORSKNING

I utvecklingsstudien har inspiration hämtats från Robert Jacksons tolkande ansats (se temaredaktörens artikel i numret) som bland annat syftar till att öka elevers kunskap och förståelse för olika religiösa traditioner samt förstå skillnader inom religiösa grupper. Jackson menar att religionsundervisning riskerar att förmedla stereotypa framställningar av religiösa traditioner om man inte lägger undervisningen på flera nivåer: den religiösa traditionen, gruppen och individen.

Jackson lyfter fram representation som en viktig del i sin tolkande ansats och jag har i min undervisning brottats med att få med individnivån. Både för att jag själv funderar mycket kring vem som får utrymme att uttala sig om sin religiösa tradition samt att elever med låg Theory of Mind kan ha svårt för generaliseringar och inlevelseförmåga. Jag stöter ofta på två motstridiga uppfattningar bland mina elever: ett uttalande från en individ anses gälla för en hel religion (alla tycker så!) eller så avfärdas uttalandet helt då det är åsikter från en individ som inte går att applicera på någon annan. Ska man säga något generellt om en grupp behöver man fråga alla samma sak, de kan ju tänka olika.

ARBETSOMRÅDETS PLANERING

På min skola är Religionskunskap 2 utlagd över två terminer. Jag har delat upp kursen i tre arbetsområden där jag ägnade höstterminen till *Nya religiösa rörelser* och fortsatte med *Religion & Vetenskap* samt *Etik* under vårterminen. När jag planerade arbetsområdet hade jag Jacksons tolkande ansats i bakhuvudet och försökte blanda genomgångar, klassrumsdiskussioner och YouTube-klipp med intervjuer. Utvecklingsprojektets slutuppgift var att eleverna skulle skriva ett brev och anta rollen av en individ som är med i en religiös rörelse. Syftet var att eleverna skulle försöka se den religiösa gruppen ur ett inifrån-perspektiv. Arbetsområdet *Nya religiösa rörelser* avslutades sedan med att eleverna fick författa ett PM om en nyreligiös rörelse men den uppgiften ingick inte inom ramen för utvecklingsprojektet och beskrivs därför inte närmare.

Övergripande planering

Delmoment	Beskrivning
Historik	Genomgång av nya religiösa rörelser.
Olika vägar in i rörelser	Klassrumsdiskussion.
New Age	Genomgång och titta på <i>Från Sverige till himlen New Age</i> (säsong 3 avsnitt 2).
Satanism	YouTube-klipp med en ledare inom Storbritanniens satanistkyrka (5 min) och diskussion.
Bahá'í	YouTube-klipp om rörelsen (15 min) och diskussion. YouTube-klipp med medlemmen Jessica Kemejuk (11 min) och diskussion.
Karaktäristiska drag	Genomgång av karaktäristiska drag i slutna och destruktiva rörelser. Allt jämförs med något som är välkänt för eleverna, t.ex. etiska krav med elitidrottare, karismatiska ledare med Donald Trump, Kim Jong-un, påven och Jesus.
Hare Krishna	Titta på <i>Från Sverige till himlen Hare Krishna</i> (säsong 2 avsnitt 5) och diskussion.
Scientologi	Dokumentär <i>Going Clear</i> (2015) och diskussioner.
Brevskrivande	Skrivuppgift att anta rollen av en individ i en religiös rörelse.
Skriva akademisk uppsats	Eleverna skriver ett PM om en nyreligiös rörelse där de ska undersöka följande: <ul style="list-style-type: none">– rörelsens karaktäristiska drag– rörelsens ställning i några aktuella samhällsfrågor– jämföra likheter och skillnader mellan rörelsen och världsreligionerna– undersöka om begreppet sekt kan beskriva rörelsen

PROJEKTETS GENOMFÖRANDE

Under vår första lektion var eleverna nyfikna på ämnet och hade med sig mycket kunskap från tidigare religionsundervisning. Religioners framväxt och att grupper bryter sig loss från traditionella riktningar var inget nytt för dem. Det var sedan dags att se avsnittet New age ur tv-serien *Från Sverige till himlen*. I avsnittet fick vi följa Helena som berättade om kristaller och våra tankars makt. Helena berättade att hon tror på attraktionslagen, att man kan skicka ut positiva önskningar i universum som sedan blir uppfyllda. Under klassrumsdiskussionen var eleverna ifrågasättande och kritiska. En uppfattning som eleverna återkom till flera gånger var att Helenas budskap var gott men det fanns inbakat en anklagelse mot de personer som inte lyckas skicka ut positiva tankar i universum och ha fått något tillbaka.

Lektionstillfället därpå tittade vi på ett kort YouTube-klipp där en ledare inom Storbritanniens satanistkyrka svarade på tio frågor. Eleverna var engagerade och vi kom in på olika anledningar till varför man väljer att gå med i en, för vissa, provocerande nyreligiös rörelse. Eleverna menade att det kan handla om att göra revolt, att man känner sig utanför samhället eller vill utmärka sig. Vi gjorde jämförelser med att gå med i ett idrottslag eller en orkester. Diskussionen blev mer nyanserad då det handlade om *varför* man går med i en gemenskap och inte vad personerna tror på.

Nästkommande två lektioner handlade om Bahá'í. Vi tittade på två olika YouTube-klipp, ett som förklarade grunderna i religionen, och ett annat där en medlem berättade om sin väg in i rörelsen. Jag hade inte hört talas om religionen tidigare och det hade inte heller mina elever. Många av eleverna reagerade negativt på det första klippet då religionen för dem framstod som flummig och utan regler. En elev menade att skaparen av religionen har försökt vara "safe" då Bahá'í anser att alla religioner egentligen är uppenbarelser från en och samma gud. När vi under den andra lektionen tittade på klippet med en praktiserande Bahá'í menade en elev att den religiösa personens uttalanden inte kändes trovärdiga då hon använde vampyren Edward från *Twilight* som exempel för att beskriva sina första intryck av medlemmarna i rörelsen. Det eleverna verkar ha tagit till sig från klippen är att religionen endast har en väg till lycka i livet och att det pratades alldeles för mycket om gud. Vår diskussion handlade till stor del om *vad* personerna trodde på och klassen spenderade mycket tid på att värdera hur trovärdig religionen verkade vara.

Veckan därpå tittade vi på ett till avsnitt ur serien *Från Sverige till himlen*. I avsnittet fick vi följa Mukunda och Jivakesha som är med i Hare Krishna. Eleverna kände till namnet på rörelsen men visste inte mer om den utöver att den är kopplad till hinduismen. Vår efterföljande diskussion blev mer nyanserad än tidigare. Till exempel problemati-

serades personernas sexuella avhållsamhet som ett sätt att komma närmare gud och eleverna jämförde det med munkar och nunnor inom andra religioner. Eleverna uppfattade Jivakesha som en sökande person som antagligen hade hittat ett annat religiöst sammanhang om det inte var just Hare Krishna som drivit den gård hon praktiserade på under sin utbildning. Eleverna förstod att mycket i Hare Krishna, precis som i andra religioner, handlar om rutiner och ritualer. Däremot fick paret stämpeln extremt religiösa och i vårt samtal jämfördes rörelsen med det normala samhället. Enligt eleverna finns det normala utanför den gård där rörelsen hade sin verksamhet.

Vi gick därefter vidare till dokumentären *Going Clear* från 2015, som handlar om Scientologikyrkan i USA. I början gick det knappt att prata om filmens innehåll då eleverna var mycket negativa till rörelsen och fastnade i kritik mot L. Ron Hubbard som person, skapelsemyten och scientologernas tro. Allt upplevdes som ologiskt och överkligt. Allt eftersom

filmen pågick kunde vi problematisera den religiösa rörelsen mer. Eleverna visade förståelse för personerna som berättade om sina erfarenheter och uppvisade insikt i varför denna rörelse ändå kunde framstå som lockande. Eleverna sa ”man får konkreta lösningar på de problem man har” och att ”efter man har investerat så mycket stannar man kvar”.

SLUTUPPGIFT: BREVSKRIVANDE

Slutligen var det dags för brevskrivaruppgiften. Idén till att skriva brev utifrån en annan persons perspektiv tog jag från Abrahams barns skolprojekt och dess IE-metod. Uppgiften innebar att eleverna svarade på ett brev från en orolig förälder som nyligen fått vetskap om att dennes barn flyttat till Almviksgård och gått med i Hare Krishna. Föräldern uttrycker oro då det är en religion som föräldern inte verkar ha mycket kunskap om. Brevet skulle skrivas i jag-form och uppgiften var att försöka förklara livsvalet utifrån ett inifrån-perspektiv.

FOTO: CHRISTINA MORILLO, PEXELS

När vi började med uppgiften var min farhåga att breven skulle bli kortfattade, innehålla upprepningar från tidigare diskussioner och inte utgå från en fiktiv religiös person. Resultatet blev glädjande nog det motsatta, då breven problematiserade den religiösa människans val. En elev skrev att ”kristendomen bara ’klickade’ inte med mig som det gjorde för dig, men i Almviks Gård känns det som att jag har hittat personer som förstår mig” [...] ”jag känner mig glad här, mamma. Jag har vänner utanför min familj nu, och det känns underbart.”. Eleven visade att religion är mer än bara tro och att sammanhang och gemenskap också är viktiga delar. En annan elev skrev att personen känt sig ”desillusjonerad [...] av en väldigt extravagant och ylig livsstil. [...] jag har alltid betraktat mig själv som andlig då jag känt att en del av mig varit öppen för vissa religiösa tankar och idéer [...] känts som att det saknats något i mitt liv [...] genom att avancera i min karriär eller genom att köpa saker [...]”. Mitt liv har saknat en mening och ett högre syfte!”. Denna elev beskriver bakomliggande motiv till att personen sökt sig till rörelsen genom att skriva utifrån en andlig person som försökt hitta mening med livet i det moderna samhället men som insett att materiella saker är en orsak till lidande.

Inget av elevernas brev innehöll tankar om att beslutet var negativt eller att personerna i fråga var något annat än rationella människor som var kapabla till att ta egna beslut. De delar ur *Från Sverige till himlen* som kritiserades, exempelvis de ritualer som det gifta paret genomförde varje dag, framställs i breven som något positivt och tryggt, och ett sätt att nå mening i livet. Så här beskriver en elev ett liv med schemalagda ritualer:

”Jag älskar gemenskapen här! Varje morgon och flera gånger utför jag riter och upprepar mantran. Man känner verkligen andligheten som genomsyrar orden – det är nästan som gudstjänster för dig. Men det är bara jag och Krishna.”

EGEN REFLEKTION

Jag anser att mina elever har lyckats anta rollen som en person som valt en annan väg i livet än sin förälder och har kunnat problematisera kring varför personen gjort det valet samt beskrivit hur det påverkar individens liv. Uppgiftens utformning utmanade eleverna i att reflektera över sina egna kunskaper om nya religiösa grupper samt anta en religiös persons inifrån-perspektiv. Jackson beskriver detta som reflexivitet vilket är en viktig komponent i hans tolkande ansats. Det som överraskade mig var ändå den höga grad av positiva beskrivningar av sådant som tidigare kritiserats i klassrumsdiskussionerna. Ritualer, regler, och avskildhet på gården vändes alla till att vara en viktig del för att hitta mening med livet. Jag tror att en framgångsfaktor i mitt utvecklingsprojekt var att eleverna inte behövde redovisa sina brev inför klassen då prestationsnivå, andras uppfattningar och anseende är faktorer som kan begränsa vad man väljer att uttrycka i klassrummet.

Jag anser att syftet med utvecklingsprojekt har uppnåtts. Eleverna har fått anta andra individers perspektiv, genomgångar har inkluderat Jacksons tre nivåer i hans tolkande ansats, och klassrumsdiskussioner har stundvis varit nyanserade. Men det är inte bara eleverna som utvecklats under ramen för utvecklingsprojektet. Jag har tagit till mig ny forskning, reflekterat över min egen undervisning och testat nya infallsvinklar inom religionskursens arbetsområden.

•••